

RAFAEL CÀRIA

Pròleg
AUGUST BOVERI FONT

Nota crítica
NERIA DE GIOVANNI

Els Asfòdels
I ALTRES VERSOS

Rafael Caria

*Els asfòdels
i altres versos*

Rafael Caria

*Els asfòdels
i altres versos*

Poemes traduïts del Català
a l'Italià pel mateix Autor

Pròleg
August Bover i Font

Nota crítica
Neria De Giovanni

EDITRICE DEMOCRATICA SARDA

Aquest llibre s'acabà d'imprimir el mes de juny de 1992 als obradors
de la Tipografia TAS de Sàsser, carrer Port Torres 5
amb una tirada de 1000 exemplars.

EDES - Edizioni Democratiche Sarde
Via Nizza 5/a - Sassari Telef. 29-25-51

A Filly, tendrament

Nota de l'Autor

Si la publicació del meu primer recull ha estat conseqüència d'uns fets "incidentals" de la vida (haver conegit la Matilde Salvador i amb ella el País Valencià), aquest segon vol ser un llibre que - com diu l'amic August Bover - neix de la coherència i de l'arrelament a la cultura del meu propi país. Avui dia a l'Alguer aquests conceptes costa molt de conrear-los, car un pressuposa l'altre i el primer no exclou el segon. Coherència a una llengua mare i maternal d'aquesta ciutat, que és la catalana, i arrelament a la seva història civil, que és encara catalana. Qui és dins les coses algueres sap bé que l'algueresisme contemporani és un "moviment" folklòric i antagònic al catalanisme; si catalanisme vol dir obertura al món i a la universalitat de la cultura sense renegar la pròpia, algueresisme és, per natura, sinònim de localisme, de tancament i, en el fons, de rebuig de la pròpia identitat històrica. Sóc un catalanista de l'Alguer en el sentit més senzill del terme i no voldria pas fer part d'una espècie en extinció al meu País, això i tot, encara català. El folklorisme lingüístic és, potser, un senyal del nostre temps: la pol.lució consumista ha contaminat també la nostra llengua i alhora el nostre esperit. *Els asfòdels i altres versos* és un llibre que em troba al llindar de l'esperança, entre la realitat i la memòria, entre els mots que es perdren i els que imposa, sense que hom faci resistència, el nostre temps.

Hauria volgut fer-lo sortir abans, tanmateix una raó o altra m'allunyava de lliurar el text a la impremta. Potser són les mateixes raons i resistències que tenia per al primer; un llibre, i especialment un de poesia, és prou vegades un racó aïllat de l'esfera íntima i personal del poeta.

Una publicació d'aquest tipus representa un món en miques d'emocions i de sensacions que plegades manifesten una mena de retaule existencial en el qual el lector pot identificar-se més o menys, segons el llibre sigui suggestiu.

Per això, també aquest segon volum és estructurat en seccions, set concretament: número que com assenyal puntualment Neria De Giovanni en la seva *Nota crítica*, té un valor "exòtic". Són seccions alhora unitàries i obertes a la lectura bilingüe, amb la sola diferència que la italiana és la versió traduïda i la catalana n'és l'original.

Els asfòdels són flors d'amor i de mort, i l'amor i la mort són els dos camps temàtics que, en el fons, constitueixen el terra endins del llibre, el seu itinerari poètic i, perquè no, també musical. Molts dels poemes d'aquest llibre han tingut l'honor d'haver estat musicats per Matilde Salvador, compositora i pianista valenciana, a partir de la primera secció. L'adesió musical de Matilde Salvador als textos és profundament emotiva i vibrant i igual és la interpretació de la destacada soprano valenciana, Glòria Fabuel, acompañada al piano per la mateixa autora.

Aquest itinerari, doncs, ha estat analitzat tant des d'un punt de vista formal com substancial amb el rigor i l'emotivitat de dues plomes prestigioses i de gran autoritat literària: la d'August Boquer i Font, Docent de Llengua i Literatura Catalanes a la Universitat de Bar-

celona, i la de Neria De Giovanni, escriptora i crítica literària de l'Alguer.

Aquesta és, segons el meu modest parer, la seu més pertinent per agrair-los la seva aportació i generositat de judicis que arriben de dues latituds diferents i alhora properes per mediterraneitat cultural.

Dins d'aquesta "filosofia" es col.loca la iniciativa editorial promoguda per l'EDES (*Edicions Democràtiques Sardes*) i pel seu *deus ex machina*, l'amic Alberto Pinna, i l'equip que la dirigeix.

En acabar aquesta nota vull evidenciar també les amistoses col.laboracions del Dr. Joan Armangué i Herrero, Lector de Llengua i Literatura Catalanes a la Universitat de Càller, per la revisió general dels textos en català, i la de la Prof. Fabiola Chessa Lobrano per la dels textos en italià.

Rafael Caria

Pròleg

Set anys després de *Só tornat a Sant Julià* (l'Alguer 1986), Rafael Caria dóna a la llum el seu segon recull poètic: *Els asfòdels i altres versos*. D'aleshores ençà, el poeta ha ofert ja algun tast d'aquest nou llibre al públic català. Primer en el doble LP *Cançons de Matilde Salvador* (EGT-STEREO 516; València 1988), interpretades per la soprano Glòria Fabuel i acompañades al piano per la pròpia autora. Exquisidament musicats per Matilde Salvador, i al costat de poemes de Bernat Artola, Josep Sebastià Pons, Joan Fuster, Miquel Peris, Xavier Casp i el mateix Caria - pertanyents a *Só tornat a Sant Julià* -, hi trobem ja vuit dels poemes que integren el present recull: *Per a ninar-te i Els asfòdels*, *El temps*, *Miratge de la tarda*, *La cambra*, *Enllà de l'origen*, *Anhel i Petit retaule d'amor*. I, més recentment, *El cant llarg de la mar*, publicat a la revista "Reduccions", número 49 (març 1991), pàgines 28-31.

Però durant aquests anys, Caria - treballador incansable - ha compaginat la pràctica poètica amb una intensa activitat en el camp de la recerca lingüística, en l'estudi del català de l'Alguer. N'ha donat a conèixer una primera mostra amb un completíssim volum monogràfic sobre l'estany del Càlic: *Il mondo del Càlic. Studi di toponomastica e lessicografia algherese*, Sàsser 1990 (amb *Pròleg* del Dr. Antoni Maria Badia i Margarit), que inaugura una col·lecció dedicada als "studi catalani e delle etnie". I, a més a més, ha fet realitat

una empresa que, a priori, tothom hauria qualificat d'absolutament folla, com és la creació de la «Revista de l'Alguer», un anuari erudit - n'han aparegut ja dos volums: 1990 i 1991 - que, amb el subtítol de «Periòdic de cultura dels Països Catalans» - i per primer cop des de l'Alguer -, s'obre a la comunitat científica internacional.

Ara, amb l'aparició d'*Els afòdels i altres versos*, el lector té finalment l'oportunitat d'apreciar un nou treball poètic d'aquest polifacètic autor, un llibre que ens arriba - i això tampoc no és gaire freqüent - amb l'accent més llunyà de la nostra llengua i un llibre amb el qual el lector no se sentirà defraudat. Perquè es tracta d'una poesia escrita des de la coherència, perquè el poeta s'hi ha lliurat plenament. Aquest volum és una lògica continuació de l'anterior en la mesura en què refleix la vida i els anhels del poeta. Ho veiem, per exemple i en primer lloc, en la lluita per donar dignitat literària al català de l'Alguer - aspecte que pot resultar difícil de valorar justament si hom no coneix la delicada situació de l'alguerès actual -:

*ja no sé per a qui
escric aquests versos
i aquest llibre,
ni si aqueixa és
la darrera oració fúnebre
del que resta
de la nostra bella
llengua ciutadana.*

I és que, per als algueresos, la llengua és l'arrel més profunda. Per això el poeta exclama: "Només/ tinc/ la paraula/ per posseir/ ma terra..". Perquè la llengua és l'element transmissor de l'antiga saviesa, que hauria

dit Espriu - poeta, dit sigui de passada, especialment estimat per Caria -: la llengua en què s'expressa el "cant profètic/ nascut de la història", és a dir, el *Cant de la Sibil.la* - que l'Alguer ha sabut conservar, talment com Mallorca -, la llengua en què la mare canta "l'antiga cançó de l'àvia", "l'antiga melodia".

La llengua enllaça, doncs, el passat amb el present. Però tot i el pessimisme ("Vivim d'aquest hivern els darrers dies/ i també jo visc, com tu,/ l'irreversible pas del temps"), el poeta no es limita a fer-ne l'apologia. Sap que només amb apologies no es construeix el futur, i per això fa també de la llengua l'objecte d'estudi, encara que li resulti indestriable de la reflexió poètica: *L'estany*. De la mateixa manera que en fa l'instrument de la denúncia contra la mediocritat i el servilisme actuals: *D'aquesta fauna humana*, contra la corrupció i l'especulació: *El déu vedell*, contra la guerra: *Disset de gener de mil nou-cents noranta-u*.

I, perquè l'estima desesparadament, la denúncia abasta també la seva petita terra, perquè - com ha dit Jordi Carbonell - la seva és una adhesió crítica i no pot estar-se de fustigar el provincialisme: *Prec a Sant Miquel*, l'actual patró de la ciutat.

Atent a tots els batecs de la vida, de la seva i de la del seu poble, el poeta assumeix amb plena consciència el pas del temps:

*I el temps
ha ferit el perfum
de les magnòlies
i el record dels teus ulls,
la mateixa vida meva,*

per viure l'inacabable combat de l'amor:

*Quan tornarà
la lluna
jaurem
amb els estels
i estimarem la nit
com la vida,*

i la mort:

*i les cares
dels meus
morts
esculpides
en la memòria
amb les mans
delicades
del temps.*

I sempre amb la serena presència de la mar:

*Darrera la ironia del vent
aquesta plana i la mar
d'una tendresa antiga.*

La mar, que per a l'Alguer - com per a tota l'illa - ha significat sempre el contacte amb l'exterior ha estat, sobretot per a la Barceloneta de Sardenya, el camí dels orígens, perquè damunt les seves aigües

*tots els senders
que van cap a ponent
són possibles.*

August Bover i Font
Universitat de Barcelona

Nota crítica

*L'ALGUER, ciutat liminar i d'asfòdels
La nova estació poètica de Rafael Caria.*

Ha fet bé en Rafael Caria a dividir en seccions les poesies recollides en aquest seu nou llibre, *Els asfòdels i altres versos*, car tantes són les temàtiques i les emocions que els textos provoquen.

El lector d'aquesta manera es troba ja encaminat, guiat cap a la comprensió alhora sentimental i racional del que el poeta desitja comunicar.

De fet seria errat intentar de donar una definició única, pel que fa a la temàtica, i dir que *Els asfòdels i altres versos* és una antologia amorosa, o civil, o bé un recull descriptiu d'estats d'ànim i d'emocions motivades per la contemplació de la natura.

Certament, el llibre de Caria és totes aquestes coses juntes i d'altres més.

Vegem-ho.

Els asfòdels, que donen títol al recull, obren amb la poesia proemial, i els trobem als set textos de la primera secció, encapçalada pel nom d'aquesta flor.

L'illa de Sardenya és, indubtablement, "terra d'asfòdels" també per iconografia literària, a partir de Grazia Deledda.

Recordo també, però, que per a la cultura clàssica, el prat dels asfòdels s'identificava amb el món liminar entre el tàrtar, l'infèrn dels pagans, i els Camps Elisis, llur paradís. La terra dels asfòdels, per tant, era una

mena de purgatori, de zona intermèdia entre la llum i la felicitat, entre la fosca i l'horror.

Quasi impulsat per una "màgica" intuïció, també la Sardenya de Caria, la seva Alguer cantada en aquests versos, és una mena de territori límbic, obert a la mar, al viatge, però, tanmateix, sempre arrelat a una illa que no canvia.

La mar és element indispensable per a comprendre la poesia d'aquest recull; la mar delimita un espai de terra real, la platja i, alhora, una línia imaginària i llunyana, l'horitzó. Prou textos de Caria es conjuguen sobre aquest doble vessant de *ser-hi* i *marxar*, de mirar la mar esperant en un viatge i alhora tement-lo.

Però tornem als asfòdels.

Ja he recordat com dins els set textos d'aquesta secció l'ASFÒDEL apareix almenys una vegada per tal de lligar semànticament els diversos poemes.

Preses singularment aquestes flors han estat des de sempre relacionades amb la idea de la mort, del temps que passa, amb la feblesa de la vida humana.

En utilitzar metàfores violentes i insòlites (Els asfòdels/ han florit/altra vegada/i ningú/no s'ha adonat/ que han nascut/amb la mort/de les estrelles". De "Els Asfòdels"), Caria obre el seu llibre amb una aparent imatge naturista que al contrari es carrega aviat d'un fort valor simbòlic.

La blanca flor de l'ASFÒDEL evoca la forma geomètrica d'un estel: cel i terra sempre junts en un territori liminar, el de la ciutat sobre la mar, l'Alguer que esdevé també la cambra del poeta, no casualment emmarcada pel contrallum de la finestra. Una zona, doncs, encara de llindar, entre un *fora* i un *dins*, en un temps, aquest mateix, indesxifrabla i terminal com és el crepuscle, que ja no és dia ni encara nit: "Silenci Ro-

sat/ de carnals capvespres/ i tènue claror/ nocturna./ Contemplo de ma cambra/ la callada mort/ del dia/ i tu ets en contrallum/ a la finestra". De "La cambra").

Encara als asfòdels ve associada la mar, la marea, el naufragi: es reforça, doncs, aquest simbolisme d'allò que és transitori, de l'indefinit, de l'incert. Una situació existencial que el poeta coneix en l'exaltació amorosa, en la indignació social, en la contemplació de la natura, fins a arribar a la definició de la solitud en una secció denominada: *Cant de solitud*.

Set són les seccions, set els textos dels asfòdels, set les evocacions d'aquesta flor (que té a més set pistils) com els dies lunars de la setmana. La lluna és una altra presència potent en aquests versos. La lluna, senyora de la nit, és també el símbol d'un femení fecund i arquetípic, que troba el seu assí en el referent mari.

Lluna-mar-terra mare: aquesta és la tríade en què es mou tota la intensa estació poètica del segon volum de Rafael Caria.

Contrastada també des del punta de vista cromàtic, la poesia de Caria és mediterrània no sols perquè es declara lligada a la mar i a la navegació - anhel i desig del viatge - sinó també per la corporeïtat dels seus colors.

Blanc-lluna i blau-nit, blanc dels asfòdels i blau de mar, blanc de les magnòlies i blau dels ulls amorosos. Blanc i blau, doncs, però també molt de verd, el dels olivars que voregen l'Alguer; molt de vermell, el dels capvespres encesos sobre els turons algueresos: "Ja començo/ a enyorar/ el verd/ i el blau/ intens/ del nostre/ mar,/ el roig-sang/ dels hivernals/ capvespres..." (De "Enyor"). Heus aquí, puntual, la secció *Colors*.

Així i tot, no s'ha de pensar que l'element cromàtic sigui un element adjetival secundari; serveix, al con-

trari, al poeta per a dramatitzar el paisatge dels esdeveniments on el jo poètic és presència repetida i alhora discreta, menys narcisista de la que, em sembla, es troba en el primer recull poètic *Só tornat a Sant Julià* (L'Alguer, 1986).

A les set seccions del llibre, en Rafael Caria, reix veritablement a ser "el poeta de l'Alguer", car fon necessitats personals amb aspectes més declaradament socials. Les seves vivències tant pel que fa als sentiments com a la memòria, no són pas separades del retorn a les tradicions, als valors d'una terra antiga, que és Sardenya i en ella la catalana Alguer.

Així, els Tres cants de bressol ens tornen a una tradició oral, típica de tota l'àrea mediterrània, cants de bres que també la llengua sarda manté en tota la seva tendresa.

Tanmateix en els tres textos que formen la secció, heus aquí els estilemes compositius típics de Caria: els colors i sobretot la mar i el mestral, senyors indòmits d'aquest imaginari poètic-realístic: "Blau de mar/i vols de gavines./Com una ona lleugera/va arribar ta tendra vida/a la platja del temps"; així en "Cantarella".

Aconsello vivament la lectura de *Dues Nadales i una Sardana* a tots els qui consideren la "catalanitat" de Caria massa exasperada: en aquests versos, al contrari, apareix l'acostament voluntari a les dades culturals de les quals hom no pot prescindir per a la comprensió d'un escriptor d'ultramar; sard de procedència geogràfica, europeu per íntima i viscuda vocació: "La mar reflexa/ la viva blancor/ de les estrelles/ i el lent bressolar/ de les llampares:/ és Nadal al meu poble" ("Nadal a l'Alguer"). El "meu poble" és sens dubte l'alguerès català, però l'adjectiu possessiu no té cap inflexió espe-

culativa, sinó que hi llegeixo l'orgull de la procedència, de la identificació amb un grup social no gens tançat, que es distingeix per segles de civilització, però que té un rerafons també d'ençà de la mar. De fet juntament a aquests dos Nadals algueresos heus ací una Sardana, la memòria d'un poble igualment "meu", però més llunyà en el temps, amb rels mil·lenàries com les de les oliveres de l'Alguer.

Oliveres de l'Alguer, en aquest text s'evoca una fusió simbòlica entre dos correlatius objectius molt forts en la poesia de Caria: les oliveres, anomenades poble, esdevenen el poble que es fon amb la mar. L'onejar de les branques dels arbres és vist com l'onejar de la mar sota el mestral, amb tot el que la mar representa - el viatge, l'anhel del que hi ha enllà, Catalunya - esdevé homòleg i simbolisme amagat darrera l'olivera - la terra, la tradició agrícola del terra endins, Sardenya.

No pas contraposició entre la cultura sarda i la catalana, entre terra endins i costa, sinó mutu "reconeixement" i igual dignitat en una aproximació homologadora on els avis són alhora els d'ultramar, els catalans de la tradició lingüística, i els sards pagesos, dipositaris de la saviesa: "El bosc d'oliveres/que surt de les gleves/perfumades de ma terra/aferint-nos dels avis/la saviesa avui oneja/branques al vent/com fa la nostra mar/sota el mestral/. Cert, obrint el llibre, *Els asfòdels i altres versos*, pot aparèixer la reevocació d'una veu en exili, melangiosament adreçada cap a un lloc indefinit i un llavors, altre lloc, altre temps.

Tanmateix, aquesta és només una acceptació temàtica, una de les moltes significacions que formen el llibre. Cap a la fi, la secció *Del meu temps* declara amb força claredat la veu oberta d'un poeta "civil", que es dol i s'indigna pels defectes d'aquell poble definit

"meu". És l'altra cara del sentir-se alguerès: la tristor per una ciutat meravellosa i alhora agònica, comprimida per enveges i servilismes, dels nous cortesans.

Però també aquesta secció ens obre el camí per conèixer la dimensió cultural i la vocació extramunicipal del treball de Caria. De fet, davant dels textos on es reconeix la protesta "algueresa", heus aquí *Disset de gener de mil nou-cents-noranta-u* on la veu poètica s'eleva en condemnar totes les guerres en la dramàtica del Golf pèrsic; o bé *Els nostres déus*, on el pessimisme existencial per la pèrdua dels valors ètics supera tota frontera.

D'altra banda, que els versos d'en Rafael Caria parlín a l'Europa a través Catalunya, ho demostra el fet d'haver estat musicats per la gran compositora i pianista castellonenca Matilde Salvador i superbament interpretats per la soprano Glòria Fabuel de València. En el seu darrer L.P. Matilde Salvador ha presentat dos cicles de cançons de Rafael Caria juntament a les de Bernat Artola, Josep Sebastià Pons, Joan Fuster, Miquel Peris i Xavier Casp. Inútil de remarcar l'altíssim valor artístic de la música de Matilde Salvador i la gran importància de la inclusió de Caria dins d'aquest compacte manoll d'alts poetes catalans.

La sinèrgia entre passat i present, entre els valors catalano-marins i els sards de terra endins, és admirablement inclosa en *El cant llarg de la mar*, text no casualment utilitzat per tancar el llibre.

L'Alguer - ciutat costanera, col·locada entre la mar i les oliveres, lloc liminar, de pedrís, com àmpliament demostren les metàfores poètiques de la platja, dels asfòdels, del capvespre - viu en aquest cant amb la veu de la seva mar, del mestral que la vesteix, del poble pagès que l'ha construïda, del poble mariner que hi

viu encara. Per tal d'aconseguir una perfecta composició circular, de la mateixa manera que la secció inicial era representada per set poesies, aquest *El cant llarg de la mar* es desenvolupa en set estrofes.

El fet de subratllar aquest número no vol aparèixer excessiu: de fet no ha escapat tampoc al poeta la importància màgica del set que amb el tres és nombre lunar per excel.lència: "L'alè del mestral comença, com sempre/dolçament i dura, però fort, set dies o,/si més no, tres. En la màgia del número/s'amaga el gran misteri".

Des de la mar, que obre el text, l'ull del poeta s'allunya per endinsar la mirada en les arrels pageses de terra endins; la descripció dels animals, dels tancats, del treball de l'home, pot entrar en competència amb la millor ploma de poeta de l'"interior" sard. Així, hom assisteix a un originalíssim esponsalici dins aquesta nostra literatura sarda que, és ben sabut, no estima gens la mar: en la poesia de Rafael Caria, la catalanitat es nota també gràcies a la mediació que fa entre els valors de la mar i els del camp, car des de la mar no "arriba el mal", sinó la llengua i la limfa de la civilitat catalana, el record dels amics i dels llaços personals.

"Els nostres déus de pedra" que vigilen sobre la nit, són els nurags, com símbol de sarditat no pas renegada sinó valoritzada, amplificada per la paraula catalana, dos emblemes d'identitat la defensa de la qual és la base necessària de la poesia de Rafael Caria.

Importantíssim, doncs, que, després de la *reverie* sentimental, la descripció del paisatge, el desdeny civil, però també l'exaltació de la llengua, del mot escrit i parlat, tanquin tot el recull.

La història que ha conegut la conquesta amb les armes, ha de deixar pas al poder de la paraula, de la cul-

tura que dóna el nom a les coses, als animals, a les plantes i que amb la tradició i la nominació ofereix una possible immortalitat.

La llengua catalana, referent principal al qual el poeta s'adreça, esdevé vehicle idoni per a la salvació de l'oblit, per a dur fora de la liminal terra dels asfòdels qualsevol persona que no giri les espalles a la tradició.

"Davant a aquesta mar, la infinita/metàfora del temps i al llarg/dels segles, la glòria del meu poble": la mar, de metàfora de separació i viatge personal, esdevé últim escenari en el qual la poesia de Caria, tot i que continua essent un personalíssim cant, pot obrir-se i parlar a tot "el meu poble".

Neria De Giovanni
Escriptora i crítica literària

ELS ASFÒDELS

*A la Matilde Salvador,
irripetible compositora del País Valencià,
per recordar la seu emotiva aportació
musical als "ASFÒDELS"
i la nostra gran amistat.*

Els asfòdels

Els asfòdels
han florit
altra vegada
i ningú
no s'ha adonat
que han nascut
amb la mort
de les estrelles.
Mira'ls
en eix moment
de màgic silenci:
es tremolen d'amor
sota un sostre
de finíssimes gotes
de pluja
i encara no ha vingut
la primavera.
Esta nit
hem robat la lluna
als asfòdels
i hem tremolat
d'amor
sota la pluja.

El temps

S'esmuny lentament,
inevitable,
com la pols que cau
en la clepsidra,
el temps.

I el temps
ha ferit el perfum
de les magnòlies
i el record dels teus ulls,
la mateixa vida meva.

Quan les flors
dels asfòdels
hauran tornat
al cel
per donar llum
i joia
al blau sostre
de la nit,
un blanc pom
de núvols vindrà
cap a ponent
per anunciar-te,
com en un somni,
la meva despedida.

Miratge de la tarda

En el miratge de la tarda
la metàfora del dia i l'eco ritmat
de les onades. Vam obrir els camins
al goig i al precipici en aqueix
nostre mar, blanquinós d'escuma.
La platja va acollir la nostra joia
i els nostres cossos nàufrags d'amor
després d'un llarg viatge.

En el miratge de la tarda
la plenitud del dia i el melangió
desgotar del temps. Les hores
han caigut inexorables en partícules
de sal i arena fina pels nostres
cossos esdevinguts clepsidra.
Sobre el mirall de l'aigua no
deixarà rastres la joia dels asfòdels
ni el record dels nostres passos.

La cambra

Silenci rosat
de carnals capvespres
i tenué claror
nocturna.
Contemplo de ma cambra
la callada mort
del dia
i tu ets en contrallum
a la finestra:
arcuat dibiix
d'ASFÒDEL
en tota sa nuesa.

El blau, al fons,
domina la cornisa
dels teus ulls
més enllà
de l'horitzó visiu
on el cos es fa
paraula
i la mar
mor de tendresa.
Quan baixarà
la fosca
i la nit
haurà tancat
les pupil·les
tu i jo serem penombra
i pols feta història
sobre els vidres.

Enllà de l'origen

Sento
l'antiguitat
del verb
en el teu
cos
i el polsar
de les marees
en els teus
ulls.
Et miro
i somnio
al mateix temps
el teu infinit.
Dibuixaré
sobre ta pell
claror de plenilunis
i secrets senders
d'asfòdels,
i besaré
els teus llavis
quan la mar
serà ben calma.

Anhel

Voldria obrir els ulls
sobre la mar
en el màgic moment
de l'albada i saber-te
al meu costat
quan esclaten dels asfòdels
les flors.

Voldria obrir els ulls
sobre la mar
al triomf de la llum
i palpar la joia de les aigües
quan bressolen
i sentir els llavis del teu vent
sobre el cos
i rialles de gavines
quan festegen
l'infinít.

Voldria obrir els ulls
sobre la mar
per saludar la vida
que m'estimo i saber-te
al meu costat
quan moren els estels
gradualment
amb la nit.

Petit retaule d'amor

Dins els teus ulls
immensos
el blau sense temps
del nostre mar
i els teus records
pàl.lid velam
suspès
sobre el vent delirós
de la memòria.
Navego junt a tu
i sento molt a prop
el naufragi.

He besat els teus llavis
ferits per les paraules
i he estimat les paraules
que han vibrat sobre els llavis.
I he mort sobre els llavis
traspassat per les paraules.

Naveguem mar enllà
pels camins de l'horitzó
cap al fons de l'esperança
on acaba el nostre somni.

L'aire és suau;
aquesta nit perfumen
les magnòlies
i encara una vegada
serem sols
al teu jardí.
Viurem com les marees
l'encant de la lluna
i cobrirem la nostra joia
amb fulles de penombra.

Demà,
quan obriràs els ulls,
míra a l'orient
cap al meu mar;
veuràs petits pomells
d'asfòdels
florir sobre les aigües
només per un moment.
Després, la solitud
dominarà l'espai
dels nostres cossos
i el nostre temps.

COLORS

Als molts i bons amics dels Països Catalans

La nit

*A Anna Segreti Tilloca, destacada i gentil Directora
de l'Arxiu d'Estat de Sàsser, amistosament.*

L'últim
raig
de sol
ha mort
a la fi
de la terra.
La nit
es prepara
a baixar
dolça,
lenta...

Les barques
allà
on la mar
és
més fosca
preparen
les aïnes.

Sol,
amb la mia
nit
escolt
el murmuri
del mar
que em diu:
espera't.

L'Alguer, setembre de 1967

Torno a mirar la mar

*Als meus bons amics Salvatore Nurra,
Joan Udanch i Roberto Pinto.*

Torno a mirar la mar
cap a ponent i a seguir
els senders de les estrelles
sobre el blau salat mediterrani.
I, mirant-te, mar amiga,
sommio plenilunis
transparents de cristall
de dalt d'aquesta roca
cèntrica del terme:
dels profunds abismes
de les aigües,
dels clevills de les penyes
mil.lenàries,
de les ombres d'aqueix bosc
d'oliveres
surt tendre i evanescent
l'esperit salvatge de ma terra.

Llavors, quan el blau
esdevé llum d'argent
per tot arreu i palpita
del silenci l'infinit,
posseeixo el teu virginal
cos eteri i em moro solitari,
lentament, com la lluna
al triomf de l'albada.

Només

Només
tinc
la paraula
per posseir
ma terra
i els somnis
que dibuixo
amb pinzells
de vent
sobre
la mateixa
tela
grisa
del no-res.

L'estany

*A la Margarida i a en Joaquim Arenas,
per a nous retorna l'Alguer.*

A mida
que el sol avança
lentament
sobre l'estany
del Càlic
penetrant
el vel rosat
de cansades boires
i la nit fugi
llesta
per altres meridians
el teu cos
deixa de ser
abstracte
i torna carn
i sang,
sines i malucs
dibuixos voluptuosos,
aigua de mar.

L'Estany i el Riu Balca,
fetus i cordó umbilical
del teu ventre
eternament
pla,
no alimenten més
que creatures
mortes.
Sobre les teves aigües
amniòtiques
han fet l'amor
tota la nit
estels i ploradores.

Els colors

*A la Maribel Rodriguez, recordant
la Maite i els comuns amics.*

L'única cosa
que diàriament
canvia
en aquesta
meva terra
marinera
són els colors
de l'alba
i del capvespre:
no n'hi ha
d'iguals!
Però, més passa
el temps
i més m'adono
d'aquesta
solitud
en contemplar - los.

Joc d'amor

*A l'Eliseu Climent, destacat intel·lectual
i nacionalista del País Valencià, amistosament.*

Joc d'amor
a la costera;
el festeig ve de lluny
i arriba
sobre els llavis
del mestral
amb l'atzur blanquinós
de les onades.

Terra i mar,
abraç roent
interminable,
anhel mai satisfet
de posseir-se:
l'equilibri tornarà
després
de set albades.

Terra i mar,
fragment de l'eterna
esplendor
de la paraula,
vos tinc i gaudeixo
només
amb la mirada.

En la quieta plenitud
de la tarda
naufraga el somni
delirós
del meu desig.

Calladament

*A en Josep Lluís Carod Rovira, esperança nacional
en camí... I a la Teresa, la seva valent esposa*

Des de les teves
sines
calladament
admir el cos
lleuger, de tu,
que tant estim,
despertar-se.

Després que hauràs
obert els ulls
al vent
baixaré pels teus
malucs
ben dolços,
cap a la mar,
per esperar-te.

Quan tornarà
la lluna
jaurem
amb els estels
i estimarem la nit
com la vida.

I a la fi vam posseir la mar

*A l'Elvira Aragonès Morell,
per la la seva sensibilitat boscana i marinera.*

Senders desconeeguts
i, davant nostre, un bosc
encantat de rondalles: fou així
que ens endinsàrem
amb el desig de perdre'ns.

Un silenci
animat de petites
passes i un ventall
d'ombres callades, com
els follets dels arbres,
va acollir
els nostres cossos
sobre un llençol
de fulles.

Un cant modulat,
com de flauta, propagà
entre les rames
una dolça i vibrant
simfonía.

Tot el bosc vivia
discretament
el nostre navegar
sobre les aigües
blaves
dels teus ulls;
i les branques bressolaven
sobre els núvols
relliscant com a ones
escumoses:
blancs llaüts
transportats pel diví
alè
del mestral.

I a la fi vam posseir la mar,
veles alçades,
cap a on totes les rutes
dels vents
són possibles...
En la màgia del bosc
s'amaga de la vida
el gran misteri
i en els arbres,
el camí del nostre temps.

CANT DE SOLITUD

*Homenatge a Salvador Espriu,
amb gratitud per haver-nos ensenyat
a salvar també els nostres mots...*

Amb arena

Amb
arena
de paraules
desgota
i s'omple
la clepsidra
feridora
del meu
temps.

Somni nocturn

Somni nocturn
i cercles
de vol
dedàlic
sobre
les ales
del darrer
voltor:
la mort
per a nosaltres
vindrà
amb un vel
de pluja
en un dia
de quieta
solitud.

Enyor

A Alberto Pinna, l'amic i valent editor que està donant nou impuls a la producció científica i literària dels alguerencs.

Ja començó
a enyorar
el verd
i el blau
intens
del nostre
mar,
el roig-sang
dels hivernals
capvespres
i les cares
dels meus
morts
esculpides
en la memòria
amb les mans
delicades
del temps.

D'aquesta nit

*A la mia estimada neboda Júlia Spanedda,
per haver après el cant de la nostra llengua.*

D'aquesta nit
m'han quedat
els rastres
saborosos
del most i
del raïm
sobre els teus
llavis.

D'aquesta nit
m'ha quedat
la llum del teu
somriure
i el màgic
navegar sobre
les ones
silencioses
del temps.

Passos

*A l'amic Antoni Martinelli, que de passos
per terra en fa molts...*

Passos
feixucs
els meus
voregen
els senders
misteriosos
de la nit
on vaig
fa temps
com la lluna
solitari.

Cançó de llevant

*A en Jordi i a l'Hortensia Carbonell,
perquè siguin sempre recordats al meu País.*

Per a aquesta
retrobada
solitud amiga,
inspira'm,
o terra,
un nou cant
d'amor i de combat
que sigui
hàlit de vela
i ample camí
de vent:
amb el ulls
portaré
ponent enllà
l'atxa encesa
d'un nou foc
de llibertat.

Herbes del meu camp

*Homenatge a l'àvia Agostina Sanna i a la besàvia Angela Nuvoli,
figures cabdalls de la mia adolescència.*

No he tornat,
al llindar
del camp
de l'àvia
i no he vist
el pas
dels colors
hivernals
cap al verd
esclat
de les herbes.
Primavera negada:
un any
robat
a ma vida.

Com a la vella alzina

*Homenatge a Pasqual Sini, per recordar la sua gran humanitat;
a Pina i Anna, les dues estimades pupil·les.*

La llum és clara i quieta
en els teus ulls
com són els teus records
seculars.
No tens més que
el blau cel
de la mirada
però escrutes, temps enllà,
dintre els meandres
de ta vida, tan llargament
viscuda al teu país,
per contar-la a mi,
discret testimoni
d'aquests darrers
teus anys de combat.

T'admiro vell amic,
mes sobretot admiro
la teva blanca serenor
i el teu viure diari d'esperança.

Com a la vella alzina sota
la qual descanso a voltes
sobre el mont,
ets per damunt
de les humanes coses
i mires més avall aquest teu món,
que ja no reconeixes,
i aquest incert i sorollós navegar
del nostre temps.

TRÍPTIC

Per retrobar-te dona

*A Victòria, Antonello i Caterina Camerada,
primavera florida*

Obre els ulls
i desperta't
com una flor humida
de rosada:
és l'alba de la teva primavera!

Obre els ulls
quan esclaten els pètals
al matí i ofereix
al sol naixent
la teva nuesa
virginal
per retrobar-te dona:
és l'alba de la teva primavera!

Obre els ulls
i no els tanquis mai més
al llarg de ta vida:
la mar i el temps
són creuats pels senders
infinits
de l'esperança.
Quan baixarà la fosca,
veuràs, la vida
et semblarà només
un somni.

A Francesca

A la mia bellíssima neboda, efusivament

Forjo amb les meves mans
dibuixos senzills
d'un petit gest,
una ullada, un somrís,
l'esclat de viure,
el camí, la vida
espiral del teu
laberint.
Dòcil, com sempre,
el teu pas
s'atura
davant de l'espurna
del temps
i els records
desvetllen colors
d'albades
i perfum de magnòlies
i veles alçades
per totes les rutes
possibles
del vent.

En l'obscur dels ulls

*A Francesco, Marina i Marta Manconi,
recordant l'Enrico*

En l'obscur
dels ulls, la mirada
profunda i penetrant
i la ironia del gest
i del somriure,
el gust de les coses
que estimaves,
el teu caminar
tan personal i segur
cap a on volies.

Ets present en totes
les petites
coses diàries,
en els projectes
que semblarien
no tenir sentit
ara que ets absent;
i que, no obstant tot,
es realitzen
per proclamar
el teu estar
discret
entre nosaltres.

Potser és en la mort
que es descobreix
el valor del viure
i és vivint,
amic,
que seguim
pensant-te
en aquest alternar-se
d'hiverns i primaveres
fins que el somni
no es tanqui un dia
també per a nosaltres.

CANTS DE BRESSOL

Als meus adorats fills, Annamaria i Manuel

I fou la mar

*Al petit David Evangelista,
de València, afectuosament.*

I fou la mar
que va anunciar el teu crit
sorollós i tendre
en una alba clara
d'aquesta primavera;
i de l'alba, fillet,
vas mamar
la blanca llum,
de les magnòlies
gotes de rosada
i de la flor dels arbres
la joia dels colors.

Però és la mare
que et canta, cada nit,
l'antiga cançó de l'àvia
i et posa el cap
sobre el bressol del pit
per mimar-te.

Dorm, petit, dorm;
un dia com un ocell,
hauràs de prendre el vol
de l'arbre de la vida
en direcció del vent.
Dorm, petit, dorm,
dorm, petit, dorm,
dorm!

Cançó del bressol

Em mires
i alhora em somrius
movent eixes manetes
tan delicades
com pardalet de poca ploma
quan crida veient
la seva mare
amb el bec ple de vida
vora son niu.

Em mires
i alhora em somrius
quan sents
del bres l'antiga melodia
que com sospir et diu:
*"Son son, veni, veni, veni,
son son, veni, veni, bon"*.

Llavors tes pupil·les
onetgen
lleugeres com les veles
sobre el mar
i et bes els ulls
i t'acariç el cap
bressolant
els teus somnis
albats de creatura.

"*Son, son, veni veni, veni
son, son, veni, veni, bon*".*

* Tornada d'un cant de bres de rel catalana recollit a l'Alguer per Eduard Toda (Cfr. E. Toda i Güell, *L'Alguer, un popolo catalano d'Italia*. Traduzione introduzione e note a cura di Rafael Caria, Sassari 1981, p. 132) del qual Amades, a més del text, en va registrar la música (Cfr. J. Amades, *Folklore de Catalunya*, Barcelona 1979, p. 5).

Cantarella

Blau de mar
i vols de gavines.
Com una ona lleugera
va arribar, ta tendra vida,
a la platja del temps;
a aquesta platja
on encara s'aturen
les petxines
i l'arena forma dunes
amb empremtes delicades
de pardals
i el sol escalfa
el somni rosat
d'una albada.
Dorm, filleta, dorm
dorm, filleta, dorm.

El mar bressola encara
de dolcesa i canta
només per a tu
aquesta cantarella
que fou de nostra mare.
Dorm, filleta, dorm,
dorm, filleta, dorm.
A la platja del temps
han tornat a estimar-se
les gavines.

DUES NADALES I UNA SARDANA

*A aquest meu petit món mariner on encara perviu
el "Cant de la Sibil.la" i on està morint la nostra llengua.*

Nadal a l'Alguer

*Al Dr. N.H. Mateu Guillot i a la sua gentil esposa
Dona Jole, per llur admirable bontat.*

Aire de neu
al nostre golf
i calma de blau.
La mar reflexa
la viva blancor
de les estrelles
i el lent bressolar
de les llampares:
és Nadal al meu poble.

* Típica barca algueresa de pesca a l'encesa.

De la ciutat antiga
s'aixeca un cant profètic
nascut de la història:
*"Al jorn del judici
parrà qui haurà fet servici.
Un rei vindrà perpetual
vestit de nostra carn mortal,
del cel vindrà tot certament
per far del setgle jutjament".**

* Primera tornada i primera estrofa del *Cant de la Sibil·la* entonat, amb veu austera, per un canonge a la Catedral de l'Alguer, la nit de l'Advent de cada any. El canonge és acompanyat a la trona per dos clergues: el de la dreta duu l'espasa, símbol de l'autoritat divina, l'altre a l'esquerra el bordó, símbol de l'autoritat episcopal. El ritual a l'Alguer es perpetua des de fa almenys quatre segles.

La meva terra, aquesta nit,
és un pessebre de pau
sobre les aigües:
és Nadal al meu poble.

Nadal al Port

*Als pescadors algueresos que he entrevistat
aquests darrers tres lustres.*

Llum quieta
de llampions
i pau d'aigües
dintre el port.
En la nit de l'Advent
no hi ha barques
sobre el mar
sinó caliu de foc,
records de la infantesa
i d'aventures
de vells pescadors:
sobre els paiols
cau lenta i salada
la rosada.

També el silenci,
al port,
parla de llenys
i de veles
al vent
mai desplegades,
d'un maternal bressol
com és la nostra mar
en temps de bonança.

Mitjanit de l'Advent i
hàlit de cançó antiga:
Jesús és nat
en un racó de platja
sobre una manta d'algues
entre el blanc i
sorollós voleiar
de les gavines.

Oliveres de l'Alguer

*A l'immens bosc d'oliveres de l'Alguer,
a futura memòria.*

El bosc d'oliveres
que surt de les gleves
perfumades de ma terra
ofeint-nos dels avis
la saviesa, avui oneja,
branques al vent,
com fa la nostra mar
sota el mestral.
I, quan oneja, sembla
que balli una sardana
sobre les aigües.

Al ritme modulat d'un flabiol
les oliveres formen
un gran cercle,
homens i dones
els meus avantpassats
dansen junyits per un mateix vincle:
les oliveres esdevenen poble.

Al ritme modulat d'un flabiol
milers de mans ufanes
s'aixequen cap al cel
per a invocar als déus
la pluja, el blat i el pa
per als nostres fills:
el ball rodó és contra el malefici.

A l'alba, quan l'última
nota haurà tancat
dels vents el pentagrama,
una calma d'estanys
acollirà la llum del sol naixent:
les oliveres ens han deixat
com a rastre l'esperança.

DEL MEU TEMPS

Perquè s'aturi el declini del nostre temps.

*Prec a Sant Miquel
(a la manera de Salvador Espriu)*

Gloriós Sant Miquel,
modern Patró
d'aquesta ciutat marinera,
tu que des de l'homònima església
et mostres al teu poble
vencedor
contra el símbol
del mal,
alat drac amb boca
de foc,
allibera'ns d'aquells
pecats
que ens fan molt
algueresos,
com són l'enveja,
el xafardeig, la blasfèmia,
i també
la pura estupidesa
de perdre els nostres
mots
a favor d'una altra
llengua.

Dóna'ns la pau interna
ara
car l'eterna
arribarà per a tothom
a l'hora del
judici.
Fes que encara
hom curi dels morts
la memòria
i que als nounats
no s'imposin
noms exòtics de ridículs
sants televisius.

Fes en fi,
Patró dels Combatents,
que aquest meu prec
tan personal
arribi prest al cor
dels algueresos, i així sigui.

Els nostres déus

Els nostres déus
han forjat,
com segells,
les paraules
i han tancat
en l'univers
les fórmules
de l'immens equilibri
regnant
entre la terra
i el cel.
Llavors
els homes
han mirat la nit
buscant
el seu misteri
i fou el principi
de la fi.

Actualitat d'una pregunta

*A Daniela Curedda i Roberto Martinelli...
ara ja sé que aquest llibre tindrà dos nous lectors...*

Em pregunto:
¿què és el viure
sense llegir i
que seria el món
sense escriptura?

Perdríem el temps
repetint les coses
per deixar-les
en herència
als nostres fills
com fan, encara avui,
les tribus primitives
de la terra.

Mes sobretot
ens negaríem el gust
de viure mil històries
d'amor i de combat,
desconexeríem dels homes,
de les dones i dels sants
les virtuts, ens negaríem
cap abstracció, així com
no podríem alimentar
la fantasia, ni l'erotisme
si ens faltés el do
de l'escriptura i, en fi,
la poesia.

Ara que
tothom alimenta l'intel·lecte
amb la imatge,
ja no sé per a qui
escric aquests versos
i aquest llibre,
ni si aqueixa és
la darrera oració fúnebre
del que resta
de la nostra bella
llengua ciutadana.

Homologació de la mort

No sé pas què et distingeix
de cara als altres pobles
i ciutats del meu temps.
Certament no és la usura,
ni el xafardeig, ni el suïcidi
de tants joves condemnats
a una mort agra i sola
ja abans del naixement.

També tu has percut
la saviesa del silenci
que fou dels nostres pares:
la pau quieta de la llar
i el xerrar joiós
d'un foc de rabasses perfumades
de murtra i de donzell.

Com veus, al meu país
no hi ha cap llei ni ideals
que valguin una mort.
Calladament visc el declini
de la nostra antiga
llibertat.

D'aquesta fauna humana

N'hi ha per tot
arreu
d'aquesta fauna
humana; si mires bé
la trobes en
cada racó de
l'hemisferi.

Es plauen i són
plaents, però
sobretot
són presents
allà
on no han de ser!
Normalment són
servils, mes
sobretot són
mediocres,
tinguin títols
o no professionals.

Un temps es deien
cortesans
del monarca:
somreien, adulaven,
mes sobretot
ignoraven el senzill
sentit
de les coses.

Important i vital
era de ser present
al passatge
del regnant,
baixar i
moure el cap,
com a titelles,
agenollar-se,
besar les mans,
demanar clemència
pel privilegi
de no pagar les taxes.

Evidentment
no parlo del passat,
que no ha mai mort,
sinó d'avui, d'aquest
present: carreró obscur
entre palaus ben vells.

Disset de gener de mil nou-cents noranta-u

*A la memòria dels innocents i de la terra iraquí,
caiguda sota les bombes.*

D'aquesta nit
m'han quedat els rastres
d'un bombardeig
sanguinari, inútil,
"tecnològic,"
"mirat",
segons la nova dicció
militarista,
als objectius estratègics
d'un altre perillós
profeta del no-res.

D'aquesta nit
m'han quedat les imatges
d'un modern Herodes
que des del cel
envia la mort als Innocents
per buscar el Mal
amagat, com agulla,
en un paller.

D'aquesta nit
m'ha quedat el soroll
de mil esclats;
d'un cel traspassat
per sagetes feridores
de l'espai.

D'aquesta nit
m'ha quedat el temor de Déu
i el desig de morir
contemplant la mar.

El déu vedell

Observo d'avui el déu
que mou totes les coses
d'aquest ambient
gairebé suau i natural.

Per aquest déu
t'han profanat el ventre
gràvid de pedra,
oh gran Mont d'Olla,
i les tombes de la història
al teu costat.

Per aquest déu
han profanat el mar;
aquest meu mar,
com avui la terra, és lloc
de deixalles
d'aquesta societat
grassa i insatisfeta.
Comprenc per això
el teu rebuig
a tot mena de presència
humana.

El déu pagà
dels homes
parla de mort,
d'una mort subtil
i cancerosa, que puja
de la terra i baixa al mar
i després torna a aixecar-se
recolzada pel vent
cap al cel
en un cicle continu
i inexorable.

D'or,
un nou vedell
llueix
sobre l'altar dels mites
i del domini:
hem perdit
les taules de Moisès
i hem tornat a ser
sols i, com el poble d'Israel,
captius.

El cant llarg de la mar

*Homenatge a mon pare Batista, que el dolç cant del
nostre mar bressoli el seu serè viatge cap a la Llum*

I

Darrera la ironia del vent aquesta plana
i la mar d'una tendresa antiga.
Xarxa de murs de pedres mil.lenàries
alzines arquejades, com els avis,
i creuers de velles carreteres:
dins els tancats, laberint de tota
ma infantesa, l'aixa del temps
ha obert nous camins.
Tots els senders que van cap a ponent
són possibles.

II

L'alè del mestral comença, com sempre,
dolçament i dura, però fort, set dies o,
si més no, tres. En la màgia del número
s'amaga el gran misteri.

El silenci ha tornat i ha clevillat
les teulades i ha ferit les parets
de les cases dels pagesos, i dels clevills
desgota en grans d'arena, el temps:
la mort, a voltes, és lenta i gradual.

III

Els carros han deixat les masies
i els somnis les boades. Cap nit
és tensa com aquesta i fosca
i surreal; no hi ha perfum de mata
que no penetri l'aire, així com
no hi ha vent que no dibuixi el mar.
Els records es confonen
al calitjós baixar de la penombra:
tot s'adorm entre la terra i el cel.
Sobre el llençol de boira calladament
vigilen els nostres déus de pedra.

IV

Vivim d'aquest hivern els darrers dies
i també jo visc, com tu,
l'irreversible pas del temps.
Les gavines han tornat a buscar cucs
sobre les gleves, els darrers cucs
d'aquesta terra viva i alhora malaltissa.
Cansadament el solc rep llavors seques
i miques de sol i de pietoses pluges.
Quan canviarà els solstici no
hi haurà més blat en les espigues.

V

Des del fons de la nit, blancs vaixells;
la història va obrir inquiets
camins d'il.lusions sobre les aigües.
Després fou la conquesta i les armes
van deixar el poder a la paraula
i les paraules navegaren, veles alçades,
per clares rutes de mar
i solitud de vents i esdevingueren
torres i muralles, cases i carrers,
hortes i boscos d'oliveres,
cares de dones i d'homes
amb els solcs de les ones
sobre el cos i la pell morena
i seca com és la nostra terra
durant el llarg estiu.

VI

I els vents van donar els noms
als nostres peixos,
a les cales, a les penyes, a les mates,
a tota mena d'arbres, i a les bèsties.
Va començar així la nostra llengua
a viure en aquesta terra usana i com la llet
alimentà la nostra raça encara infant.
I va cantar el meu poble
la claror del dia i l'amor
que mou totes les coses,
la veu divina primordial,
la força de les roques i el palpit
de les ones d'aquesta immensa mar.

VII

Nàixer, créixer i morir,
però no pas desaparèixer, ha estat
per a tots nosaltres la raó fonamental
del nostre sobreviure: des del teu pit
que fou abundós i tendre ja no surt però
més l'esperit de resistència
que fou dels nostres pares.
Davant aquesta mar, la infinita
metàfora del temps i al llarg
dels segles, la glòria del meu poble.

TRADUZIONI

Nota dell'Autore

Se la pubblicazione della mia prima raccolta di versi è stata conseguenza di alcuni fatti "incidentali" della vita (aver conosciuto Matilde Salvador e con Lei la terra valenzana), questa seconda vuole essere un libro che — come dice aurevolmente l'amico August Bover — nasce dalla coerenza e dal radicamento alla cultura della mia terra. Attualmente, ad Alghero, questi concetti si coltivano con molte difficoltà, visto che uno presuppone l'altro ed il primo non esclude il secondo. Coerenza verso la propria lingua madre che è anche la materna di questa città e radicamento alla sua storia civile, che è ancora catalana.

Chi è dentro le cose algheresi sa bene che l'algheresimo contemporaneo è un "movimento" folkloristico, contrario al catalanismo; infatti, se catalanismo è sinonimo di apertura al mondo ed alla universalità della cultura senza rinnegare quella propria, algheresimo è per sua natura sinonimo di localismo, di chiusura e, in fondo, di rifiuto della propria identità storica.

Sono un catalanista di Alghero nel senso più genuino del termine e non vorrei sentirmi parte di una specie in estinzione in questa città, nonostante tutto, ancora catalana. La folklorizzazione della lingua è forse un segno del nostro tempo: l'inquinamento prodotto dalla società dei consumi ha contaminato anche il

nostro armonioso linguaggio e nel contempo il nostro spirito. *Els asfòdels i altres versos* è un libro che mi trova sulla soglia della speranza, tra la realtà e la memoria, tra le parole che si perdonano e quelle che impone, senza che nessuno faccia resistenza, il nostro tempo. Questo libro avrei voluto darlo alle stampe prima, tuttavia qualche motivo mi allontanava dal consegnare il testo alla tipografia. Forse sono le stesse ragioni e resistenze che avevo per il primo; un libro, e specialmente uno di poesia, è molto spesso un angolo privilegiato della sfera intima e personale del poeta. Una simile pubblicazione schematizza un mondo in briciole di emozioni e di sensazioni che complessivamente rappresentano una specie di retablo nel quale il lettore può o meno identificarsi, se il libro è suggerente.

Perciò, anche questo secondo volume è strutturato in sezioni, sette per la precisione: questo numero, come evidenzia puntualmente Neria De Giovanni nella sua *Nota critica*, ha valenza "esoterica". Sono sezioni nel contempo unitarie ed aperte alla lettura bilingue, con la sola differenza che quella italiana è la versione tradotta e quella catalana è l'originale.

Gli asfodeli sono fiori che evocano sentimenti d'amore e di morte; l'amore e la morte sono infatti i due campi tematici che, in fondo, costituiscono l'entroterra del libro, il suo itinerario poetico e, perché no, anche musicale. Molti dei testi di questo libro hanno avuto l'ambito onore di essere stati musicati da Matilde Salvador, compositrice e pianista valenzana, a iniziare da quelli della prima sezione. L'adesione musicale di Matilde Salvador ai testi è profondamente emotiva e vibrante ed uguale è l'interpretazione della famosa soprano valenzana Gòria Fabuel, accompagnata al piano dalla stessa autrice.

Questo itinerario, quindi è stato analizzato sia da un punto di vista formale, sia da quello sostanziale con il rigore di due penne prestigiose e di grande autorità letteraria: quella di August Bover i Font, Docente di Lingua e letteratura Catalana all'Università di Barcellona e quella di Neria De Giovanni, scrittrice e critico letterario di Alghero.

Questa, a mio parere, è la sede più pertinente per ringraziarli per il loro contributo e per i loro generosi giudizi che in una sola volta arrivano da due latitudini differenti e nel contempo vicine per mediterraneità culturale.

In questa "filosofia" si colloca l'iniziativa editoriale promossa dalla EDES (*Edizioni Democratiche Sarde*) e del suo *deus ex machina*, l'amico Alberto Pinna e dell'equip che la dirige.

Nel concludere questa nota voglio evidenziare anche l'amichevole collaborazione del Dott. Joan Armanguè i Herrero, Lettore di Lingua e Letteratura Catalana all'Università di Cagliari, per la revisione generale dei testi in catalano e della Prof. Fabiola Chessa Lobrano per i testi in italiano.

Rafael Caria

Prefazione

Sei anni dopo *Só tornat a Sant Julià* (l'Alguer 1986), Rafael Caria dà alla luce la sua seconda raccolta poetica: *Els asfòdels i altres versos*. Da allora in poi, il poeta ha offerto al pubblico catalano qualche saggio di questo nuovo libro. Innanzi tutto nel doppio LP *Cançons de Matilde Salvador* (EGT-STEREO 516; València 1988), suggestivamente interpretate dal soprano Glòria Fabuel ed accompagnate al piano dalla propria autrice. Squisitamente musicate da Matilde Salvador, e vicino alla poesia di Bernat Artola, Josep Sebastià Pons, Joan Fuster, Miquel Peris, Xavier Casp e lo stesso Caria - appartenenti a *Só tornat a Sant Julià* -, troviamo già otto poesie che integrano la presente raccolta: *Per a ninar-te*, *Els asfòdels*, *El temps*, *Miratge de la tarda*, *La cambra*, *Enllà de l'origen*, *Anhel*, e *Petit retaule d'amor*. E, più recentemente, *El cant llarg de la mar*, pubblicato nella rivista "Reduccions", numero 49 (marzo 1991), pagine 28-31.

Durante questi anni, Caria - lavoratore infaticabile - ha condiviso la pratica poetica con una intensa attività nel campo della ricerca linguistica, nello studio del catalano di Alghero. Di questo studio ha fatto conoscere una prima mostra con un completissimo volume monografico sullo stagno del Càlic: *Il mondo del Càlic. Studi di toponomastica e lessicografia algherese*, Sassari

1990 (con *Prefazione* del Prof. Antoni Maria Badia i Margarit), che inaugura una collana dedicata agli "studi catalani e delle etnie". E, inoltre, ha trasformato in realtà una impresa che, a priori, chiunque avrebbe qualificato decisamente folle, come lo è la creazione della "Revista de l'Alguer", un annuario eruditio - di cui sono apparsi già due volumi: 1990 e 1991 -, che, con il sottotitolo di "Periòdic de cultura dels Països Catalans" - e per la prima volta da Alghero -, si apre alla comunità scientifica internazionale.

Ora, con la comparsa di *Els asfòdels i altres versos*, il lettore ha finalmente l'opportunità di apprezzare un nuovo lavoro poetico di questo polifacetico autore; un libro che ci arriva - e neppure questo è decisamente frequente - con l'accento più lontano della nostra lingua, un libro con il quale il lettore non si sentirà defraudato. Si tratta di una poesia scritta dalla coerenza linguistica, perché il poeta si è liberato pienamente.

Questo volume è una logica continuazione del precedente, nella misura in cui riflette la vita e le aspirazioni del poeta. Lo vediamo, per esempio ed in primo luogo, nella lotta per dare dignità letteraria al Catalano di Alghero - aspetto che può sembrare difficile valorizzare giustamente, se non si conosce la delicata situazione dell'algherese attuale -: "Ja no sé per a qui/ escric aquests versos/i aquest llibre,/ni si aqueixa és/la darrera oració fúnebre/del que resta/de la nostra bella/llengua ciutadana".

La verità è che, per gli algheresi, la lingua è la radice più profonda. Per questo il poeta esclama: "Només/tinc/la paraula/per posseir/ma terra...". Perché la lingua è l'elemento trasmissore dell'antica saggezza, che avrebbe detto Espriu - poeta, sia pur detto di passaggio, particolarmente amato da Caria -: la lingua in

cui si esprime il "cant profètic/nascut de la història", cioè, il *Canto della Sibilla* - che Alghero ha saputo conservare, alla stessa stregua di Maiorca -, la lingua in cui la madre canta "l'antiga cançó de l'avia", "l'antiga melodia". La lingua unisce, dunque, il passato col presente. Però, nonostante il pessimismo ("Vivim d'aquest hivern els darrers dies/i també jo visc, com tu,/l'irreversible pas del temps"), il poeta non si limita a farne l'apologia. Sa che solo con le apologie non si costruisce il futuro e per ciò fa della lingua anche oggetto di studio, nonostante gli risultati inseparabile dalla riflessione poetica: *L'estany*.

Allo stesso modo ne fa strumento di denuncia contro la mediocrità e il servilismo attuali: *D'aquesta fauna humana*, contro la corruzione e la speculazione: *El déu vedell*, contro la guerra: *Disset de gener de mil nou-cents noventa-u*. E, poiché l'ama disperatamente, la denuncia tocca anche la sua piccola terra, perché - come ha detto Jordi Carbonell - la sua è una adesione critica e non può rinunciare a fustigare il provincialismo: *Prec a Sant Miquel*, attuale patrono della città.

Attento a tutti i battiti della vita, della sua e della sua città, il poeta ha piena coscienza del passare del tempo: "el temps/ha ferit el perfum/de les magnòlies/i el record dels teus ulls,/la mateixa vida meva", per vivere l'interminabile combattimento amoroso: "Quan tornarà/la lluna/jaurem/amb els estels/i estimarem la nit/com la vida", e la morte: "i les cares/dels meus /morts /esculpides /en la memòria /amb les mans/delicades/del temps".

E sempre con la serena presenza del mare: "Darre-ra la ironia del vent/aquesta plana i la mar/d'una tendresa antiga".

Il mare, che per Alghero - come per tutta l'isola -

ha significato sempre il contatto con l'esterno è stato, soprattutto, il cammino delle origini, perché sulle sue acque "tots els senders/que van cap a ponent/són possibles".

*August Bover i Font
Universitat de Barcelona*

*Alghero, città di soglia e d'asfodeli.
La nuova stagione poetica di Rafael Caria*

Ha fatto bene Rafael Caria a suddividere in sezioni le poesie raccolte in questo suo nuovo libro, *Els asfôdels i altres versos*, tante sono le tematiche e le emozioni che i testi suscitano. Il lettore è così già instradato, guidato alla comprensione insieme sentimentale e razionale di quanto il poeta vuole comunicare.

Infatti sarebbe errato tentare una definizione unica, sempre a livello tematico, e dire che *Els asfôdels i altres versos* è una silloge amorosa, oppure una silloge civile, oppure una raccolta descrittiva di stati d'animo ed emozioni motivate dalla contemplazione della natura, ecc. Certo, il libro di Caria è tutte queste cose insieme, ed altre ancora.

Vediamo.

Gli asfodeli che danno il titolo alla raccolta, aprono con la poesia proemiale e ricorrono in tutte sette i testi della prima sezione intitolata col nome di questo fiore. La Sardegna è indubbiamente "terra di asfodeli" anche per iconografia letteraria, dalla Deledda in poi. Ma ricordo che per la cultura classica, la prateria degli asfodeli si identificava con il mondo liminare tra il Tartaro, l'Inferno dei pagani, ed i Campi Elisi, il loro Paradiso. Insomma, la Terra degli Asfodeli era una sorta di purgatorio, di zona intermedia tra la luce e la felicità e le tenebre e l'orrore.

Quasi spinto da una "magica" chiaroveggenza anche la Sardegna di Caria, la sua Alghero cantata in questi versi, è una sorta di territorio limbale, aperto al mare, al viaggio, ma sempre, comunque, radicato ad un'isola che non cambia.

Il mare è componente indispensabile per capire la poesia di questa silloge; esso delinea un lembo di terra reale, la spiaggia, ed insieme una linea immaginaria e lontana, l'orizzonte. Molti testi di Caria sono giocati su questo doppio versante dell'esserci e del partire, del guardare il mare sperando in un viaggio e nel tempo temendolo.

Ma torniamo agli asfodeli.

Ho già ricordato come nei sette testi di questa sezione, l'asfodelo compaia una volta a cucire semanticamente le varie poesie. Colti in modo singolo, questi fiori sono sempre collegati all'idea della morte, del tempo che passa, alla fragilità della vita umana. Utilizzando metafore violente ed inusitate ("Els asfodels/han florit/altra vegada/i ningù/no s'ha adonat/que han nascut/amb la mort/de les estrelles" da "Els Asfodels"), Caria apre il suo libro con un'apparente immagine naturalistica che invece si carica subito di forte valenza simbolica. Il bianco fiore dell'asfodelo ricorda la forma geometrica della stella: cielo e terra uniti sempre in un territorio liminare, quello della città sul mare, Alghero che diventa anche la stanza del poeta, non a caso segnalata dal controluce della finestra.

Ecco ancora una zona di soglia, tra un fuori ed un dentro, in un tempo anch'esso indecifrabile e liminare quale è il tramonto, non più giorno non ancora notte: "Silenci rosat/de carnals capvespres/i tenue claror/nocturna./Contemplo de ma cambra/la callada

mort/del dia/i tu ets en contrallum/a la finestra...". Da "La Stanza".

Sempre agli asfodeli è associato il mare, la marea, il naufragio: si rafforza così questa simbologia del transiente, dell'indefinito, dell'incerto. Una situazione esistenziale che il poeta conosce nell'esaltazione amorosa, nell'indignazione sociale, nella contemplazione della natura, fino a raggiungere la definitezza della solitudine in una sezione programmaticamente intitolata: *Cant de solitud.*

Sette sono i testi della sezione *Els asfòdels*, sette sono le evocazioni di tale fiore (che per inciso ha sette pistilli) come i giorni lunari della settimana.

La luna è un'altra presenza potente in questi versi. La luna, signora della notte, è anche simbolo di un femminile fecondo ed archetipico che ha il suo corollario nel referente acquoreo.

Luna-mare-terra madre, questa è la triade entro cui si muove tutta l'intensa stagione poetica di questo secondo volume di versi di Rafael Caria.

Contrastata anche dal punto di vista cromatico, la poesia di Caria è mediterranea non soltanto per il suo dichiararsi legata al mare ed alla navigazione- ansia e desiderio del viaggio- ma anche per la corposità dei suoi colori.

Bianco lunare e blu notte, bianco degli asfodeli e blu del mare, bianco delle magnolie e blu degli occhi amorosi della donna. Bianco e blu, dunque, ma anche tanto verde, quello degli oliveti intorno ad Alghero, tanto rosso, quello dei tramonti infuocati sulle colline algheresi: "Ja començo/a enyorar/el verd/i el blau/intens/del nostre/mar,/el roig-sang/dels hivers/capvespres...", da "Enyor". Ecco, puntuale, la sezione *Colors*.

Ma non si pensi che il dato cromatico sia un sovrappiù aggettivale; esso invece serve al poeta per drammatizzare il paesaggio degli eventi dove l'io poetico è presenza ripetuta ma discreta, meno narcisistica di quanto mi pare fosse nella prima silloge poetica (*Só tornat a Sant Julià*, l'Alguer, 1986).

In tutte le sezioni del libro Rafael Caria riesce veramente ad essere "il poeta di Alghero" in quanto fonde necessità personali con aspetti più apertamente sociali. Il proprio vissuto anche sentimentale e memoriale non è scisso dalla rivisitazione delle tradizioni, dei valori di una terra antica, che è la Sardegna ed in essa la catalana Alghero.

Così i *Tres cants de bressol* si riconducono ad una tradizione orale propria di tutta l'area mediterranea, quei "canti della culla" che anche la lingua sarda preserva dolcissimi. Eppure nei tre testi che compongono la sezione, ecco gli stilemi compositivi cari a Caria, ecco i suoi colori e soprattutto il mare ed il maestrale, signori incontrastati di questo immaginario poetico-realistico: "Blau de mar/i vols de gavines./Com una ona lleugera/va arribar, ta tendra vida/a la platja del temps"; così in *Cantarella*.

Consiglio vivamente la lettura di *Dues Nadales i una Sardana* a tutti coloro che reputano la "catalanità" di Caria troppo esasperata: in questi versi invece emerge l'accostamento volontario dei dati culturali dai quali non si può prescindere per la comprensione di uno scrittore catalano d'oltremare, sardo di appartenenza geografica, europeo per intima e vissuta vocazione:

"La mar reflexa/la viva blancor/de les estrelles/i el lent bressolar/de les llampares:/és Nadal al meu poble" ("Nadal a l'Alguer"). Il "meu poble" è indubbiamente quello algherese catalano, ma l'aggettivo pos-

sessivo non ha nessuna inflessione presuntiva, bensì leggo in esso l'orgoglio dell'appartenenza, del riconoscimento in un gruppo speciale ma non chiuso, che si distingue per secoli di civiltà ma che ha un retroterra anche al di qua del mare. Infatti insieme a questi due Natali algheresei, ecco una Sardana, il ricordo di un popolo altrettanto "mio", ma più lontano nel tempo, con radici millenarie come quelle degli ulivi intorno ad Alghero. *Oliveres de l'Alguer*, in questo testo si evoca una fusione simbolica tra due correlativi oggettivi molto forti nella poesia di Caria: gli olivi, chiamati *poble*, diventano *il popolo* che si fonde con il mare. L'ondeggiare delle chiome degli alberi è paragonato alle onde del mare sotto il maestrale, così tutto ciò che il mare simbolicamente rappresenta- il viaggio, l'anelito per ciò che sta oltre, la Catalogna - diventa omologo e vicino alla simbologia nascosta dietro l'olivo - la terra, la tradizione agricola dell'interno, la Sardegna.

Non contrapposizione tra la cultura sarda e quella catalana, tra l'entroterra e la costa, ma reciproco "riconoscimento" e pari dignità in un accostamento omologante dove gli avi sono contemporaneamente quelli dell'oltremare, i Catalani della tradizione anche linguistica, ed i sardi contadini, depositari di saggezza: "El bosc d'oliveres/que surt de les gleves/perfumades de ma terra/oserint-nos dels avis/la saviesa, avui oneja/branques al vent/com fa la nostra mar/sota el mestral".

Certo, ad apertura di libro, *Els asfòdels i altres versos* può apparire la rievocazione di una voce in esilio, malinconicamente volta verso un *altrove* ed un *allora*, altro luogo altro tempo. Ma questa è soltanto una accezione tematica, una significanza delle tante che compongono il libro. Verso la fine, la sezione *Del meu temps* declara a piena luce la voce spiegata di un poeta "civile",

che si addolra e si indigna per i difetti di quel popolo prima chiamato "mio".

È l'altra faccia del sentirsi algherese: la tristezza per una città stupenda e morente, schiacciata da invide e servilismi, dalla nuova cortigianeria. Ma anche questa sezione ci dà agio per verificare l'apertura culturale e la vocazione extramunicipale della scrittura di Caria. Infatti accanto ai testi in cui è riconoscibile la protesta "algherese", ecco *Mil nou-cents noranta-u* in cui la voce poetica si eleva a condannare tutte le guerre in quella drammatica del Golfo persico; oppure *Els nostres déus* dove lo scoramento esistenziale per la perdita dei valori etici supera ogni frontiera.

D'altronde che i versi di Rafael Caria parlino all'Europa attraverso la Catalogna, lo dimostra anche il fatto di essere stati musicati dalla grande compositrice e pianista castiglionese Matilde Salvador ed emotivamente interpretati dal soprano valenzano Glòria Fabuel. Nel suo ultimo L.P. Matilde Salvador ha presentato due gruppi di canzoni di Rafael Caria insieme a quelle di Bernat Artola, Josep Sebastià Pons, Joan Fuster, Miquel Peris e Xavier Casp. Superfluo rimarcare l'altissimo valore artistico della musica di Matilde Salvador e la grande importanza dell'inserimento di Caria in questo compatto manipolo di alti poeti catalani.

La sinergia tra passato e presente, tra i valori catalano-marini e quelli sardi-terragni, è mirabilmente racchiusa in *El cant llarg de la mar* testo non a caso utilizzato per chiudere la silloge.

Alghero, città costiera, adagiata tra il mare e gli oliveti, luogo liminare, di soglia, come ampiamente dimostrano le metafore poetiche della spiaggia, degli asfodeli, del tramonto, vive in questo canto con la voce del suo mare, del maestrale che la veste, del popolo

contadino che l'ha costruita, del popolo dei pescatori che la abita ancora.

Per una perfetta circolarità di composizione, così come la sezione iniziale era rappresentata da sette poesie, questo *El cant llarg de la mar* è disteso in sette strofe. Non sembra eccessiva la sottolineatura del numero: infatti non è sfuggito neppure al poeta l'importanza magica del 7 che insieme al 3 è numero lunare per eccellenza: "L'alè del mestral comença, com sempre/dolçament i dura, però fort, set dies o,/si més no, tres. En la màgia del número/s'amaga el gran misteri". Dal mare che apre il testo, l'occhio del poeta si allontana per affondare nelle radici contadine dell'entroterra; la descrizione degli animali, delle tanche, del lavoro dell'uomo, può competere con la migliore penna di poeta dell'"entroterra" sardo. Così si assiste ad un originalissimo sponsale in questa nostra letterartura sarda che, come si sa, non ama il mare: nella poesia di Rafael Caria, la catalanità si evince anche dal suo riuscire a mediare i valori del mare con quelli della campagna, perché dal mare non "viene il male" ma la lingua e la linfa della civiltà catalana, il ricordo delle amicizie e dei legami personali.

"I nostri dei di pietra" che vigilano sulla notte, sono i nuraghi come simbolo di sardità non respinta ma valorizzata, amplificata, dalla parola catalana, due emblemi di identità la cui difesa è la base necessitante della poesia di Rafael Caria.

Importantissimo dunque che, dopo la *reverie* sentimentale, la descrizione paesaggistica, lo sdegno civile, sia l'esaltazione della lingua, della parola scritta e parlata, a chiudere tutta la raccolta.

La storia che ha conosciuto la conquista con le armi, deve lasciare il posto al potere della parola, della

cultura che nomina le cose, gli animali, le piante, e con la tradizione e la nominazione offre una possibile immortalità. La lingua catalana correlativo della tradizione cui il poeta si appella, diviene veicolo atto a salvare dall'oblio, a condurre fuori dalla limbale Terra degli asfodeli chiunque non voltì le spalle alla tradizione. "Davant aquesta mar, la infinita/metàfora del temps i al llarg/dels segles, la glòria del meu poble": il mare, da metafora di separazione e viaggio personale, diviene ultimo scenario in cui la poesia di Caria pur restando personalissimo canto, può aprirsi e parlare a tutto "il mio popolo".

Neria De Giovanni
Critico letterario

Testi poetici

GLI ASFODELI. Gli asfodeli son fioriti un'altra volta e nessuno si è accorto che son nati con la morte delle stelle. Guardali in questo momento di magico silenzio: tremano d'amore sotto un cielo di finissime gocce di pioggia e ancora non è arrivata la primavera. Questa notte abbiamo rubato la luna agli asfodeli ed abbiamo vibrato d'amore sotto la pioggia.

IL TEMPO. Si riduce lentamente, inevitabile, come la polvere che cade nella clessidra, il tempo. Ed il tempo ha ferito il profumo delle magnolie e il ricordo dei tuoi occhi, la stessa mia vita. Quando i fiori degli asfodeli saranno tornati in cielo per dare luce e gioia al volto blu della notte, una bianca corolla di nuvole verrà verso ponente per annunziarti, come in un sogno, la mia morte.

MIRAGGIO DELLA SERA. Nel miraggio della sera la metafora del giorno e l'eco ritmato delle onde. Aprimmo i sentieri al piacere e al precipizio in questo nostro mare biancheggiante di schiuma. La spiaggia poi accolse la nostra gioia e i nostri corpi naufraghi d'amore dopo un lungo viaggio.

Nel miraggio della sera la plenitudine del giorno ed il malinconico sgocciolio del tempo. Le ore sono cadute inesorabili in grani di sale e sabbia fine per i nostri corpi divenuti ormai clessidra. Sullo specchio dell'acqua non lascerà tracce la gioia degli asfodeli né il ricordo dei nostri passi.

LA STANZA. Silenzio rosato di carnali tramonti e tenue chiarore notturno.

Contemplo dalla mia stanza la tacita morte del giorno e tu sei in controluce alla finestra: arcuato disegno d'asfodelo in tutta la sua nudità. Il blu, nel fondo, domina la cornice dei tuoi occhi più in là dell'orizzonte visivo, dove il corpo si fa parola ed il mare muore di tenerezza. Quando scenderà il buio e la notte avrà chiuso le pupille, tu ed io saremo penombra e polvere diventata storia sopra i vetri.

ALDILÀ DELL'ORIGINE. Sento l'antichità del verbo nel tuo corpo e il pulsare delle maree nei tuoi occhi. Ti guardo e sogno in pari tempo il tuo infinito. Dipingerò sulla tua pelle chiarore di pleniluni e segreti sentieri di asfodeli e bacerò le tue labbra quando il mare sarà ben calmo.

ANELITO. Vorrei aprire gli occhi sopra il mare nel magico momento dell'aurora e saperti a me vicino quando sbocciano degli asfodeli i fiori.

Vorrei aprire gli occhi sopra il mare al trionfo della luce e palpare la gioia delle acque quando dondolano e sentire le labbra del tuo vento sul mio corpo e risate di gabbiani quando festeggiano l'infinito.

Vorrei aprire gli occhi sopra il mare per salutare la vita che amo e saperti a me vicino quando muoiono le stelle, gradualmente, con la notte.

PICCOLO RETABLO D'AMORE. Dentro i tuoi occhi immensi il blu senza tempo del nostro mare e i tuoi ricordi, pallido velame sospeso sopra il vento delirante della memoria. Navigo insieme a te e sento molto vicino il naufragio.

Ho baciato le tue labbra, ferite dalle parole, e ho amato le parole che han vibrato sulle labbra, e son morto sulle labbra trafitto dalle parole.

Navighiamo aldilà del mare, per le strade dell'orizzonte, verso il fondo della speranza, dove termina il nostro sogno.

L'aria è soave; questa notte profumano le magnolie ed ancora una volta saremo soli nel tuo giardino. Vivremo come le maree l'incanto della luna e copriremo la nostra gioia con foglie di penombra.

Domani, quando aprirai gli occhi, guarda a oriente verso il mio mare; vedrai piccoli mazzi di asfodeli fiorire sulle acque solo per un istante. Poi, la solitudine dominerà lo spazio dei nostri corpi e il nostro tempo.

LA NOTTE. L'ultimo raggio di sole è morto alla fine della terra. La notte si prepara a scendere dolce, lenta... Le barche là dove il mare è più scuro preparano gli attrezzi. Solo, con la mia notte, ascolto il mormorio del mare che mi dice: fermati.

TORNO A GUARDARE IL MARE. Torno a guardare il mare verso ponente e a seguire i sentieri delle stelle sopra il blu salato mediterraneo. E, guardandoti, mare amico, sogno pleniluni trasparenti di cristallo dall'alto di questa roccia al centro del territorio: dai profondi abissi delle acque, dagli squarci delle rupi millenarie, dalle ombre di questo bosco di olivi sorge tenero ed evanescente lo spirito selvaggio della mia terra. Allora, quando il blu diventa luce argentea dappertutto e palpita di silenzio l'infinito, possiedo il tuo virginale corpo etereo e muoio solitario, lentamente, come la luna, al trionfo dell'aurora.

SOLTANTO. Soltanto ho la parola per possedere la mia terra ed i sogni che dipingo con pennelli di vento sulla stessa tela eterea del nulla.

LO STAGNO. Man mano che il sole avanza lentamente sopra lo stagno del Càlic penetrando il velo rosato di nebbie stanche e la notte fugge svelta per altri meridiani, il tuo corpo lascia di essere astratto e torna carne e sangue, seni e fianchi, disegni voluttuosi, acqua di mare. Lo stagno ed il rio Balca, fetto e cordone ombelicale del tuo ventre eternamente piatto, non alimentano più

che creature morte. Sulle tue acque amniotiche han fatto l'amore tutta la notte, stelle e prefiche.

I COLORI. L'unica cosa che giornalmente cambia in questa mia piccola terra marinara sono i colori dell'alba e del tramonto. Non ce ne sono di simili. Però, più passa il tempo e più mi accorgo di essere solo a contemplarli.

GIOCO D'AMORE. Gioco d'amore sulla costiera; il corteccio viene da lontano ed arriva sulle labbra del maestrale con l'azzurro biancheggiante delle ondate. Terra e mare, abbraccio rovente interminabile, anelito mai soddisfatto di possedersi: l'equilibrio tornerà dopo sette albe. Terra e mare, frammento dell'eterno splendore della parola, vi osservo e godo soltanto con lo sguardo. Nella pienezza della sera naufraga il sogno delirante del mio desiderio.

SILENZIOSAMENTE. Dai tuoi seni silenziosamente osservo il corpo leggero di te, che tanto amo, risvegliarsi. Dopo che avrai aperto gli occhi al vento, scenderò per i tuoi fianchi ben sinuosi, verso il mare, per aspettarti. Quando tornerà la luna giaceremo con le stelle e ameremo la notte come la vita.

ED INFINE POSSEDEMBO IL MARE. Sentieri sconosciuti e, davanti a noi, un bosco incantato di leggende: fu così che ci addentrammo col desiderio di perderci. Un silenzio animato di piccoli passi ed un ventaglio di ombre evanescenti, come i folletti degli alberi, accolse i nostri corpi sopra un lenzuolo di foglie. Un canto modulato propagava tra le fronde una dolce e vibrante sinfonia. Tutto il bosco viveva con discrezione il nostro navigare sulle acque blu dei tuoi occhi; e le branche dondolavano sulle nubi scivolando come onde schiumeggianti: bianchi leudi trasportati dal divino alito del maestrale. Ed infine possedemmo il mare, vele alzate, verso dove tutte le rotte dei venti sono possibili...
Nella magia del bosco si nasconde della vita il gran

mistero e negli alberi, il destino del nostro tempo.

CON SABBIA. Con sabbia di parole si svuota e si riempie la clessidra feritrice del mio tempo.

SOGNO NOTTURNO. Sogno notturno e cerchi di dedalico volo sulle ali dell'ultimo avvoltoio: la morte per noi verrà con un velo di pioggia in un giorno di quieta solitudine.

NOSTALGIA. Inizio già ad avere nostalgia del verde e del blu cupo del nostro mare, del rosso sanguigno dei tramonti invernali e dei volti dei miei morti scolpiti nella memoria con le mani delicate del tempo.

DI QUESTA NOTTE. Di questa notte mi è rimasto il gustoso sapore del mosto e dell'uva sulle tue labbra. Di questa notte mi è rimasta la luce del tuo sorriso ed il magico navigare sulle onde silenziose del tempo.

PASSI. Passi strascicati, i miei, si accostano ai misteriosi sentieri della notte dove vado, da tempo, come la luna, solitario.

CANZONE DI LEVANTE. Per questa ritrovata solitudine amica, ispirami, o terra, un nuovo canto d'amore e di battaglia che sia alito di vela ed ampio cammino di vento: con gli occhi porterò aldilà di ponente la torcia accesa di un nuovo fuoco di libertà.

ERBE DEL MIO CAMPO. Non sono ritornato sul limitare della terra dei nonni e non ho visto il passaggio dei colori invernali verso il verde scoppio delle erbe. Primavera negata: è un anno rubato alla vita.

COME LA VECCHIA QUERCIA. La luce è chiara e quieta nei tuoi occhi, come sono i tuoi ricordi secolari. Sebbene ti sia rimasto soltanto il blu intenso dello sguardo, scruti, però, aldilà del tempo, nei meandri della tua vita, così intensamente vissuta nella tua terra. Come la vecchia quercia sotto cui riposo qualche volta sopra il monte,

stai lì, al di sopra delle umane cose e guardi giù il vuoto, e ansioso, navigare del nostro tempo.

PER RITROVARTI DONNA. Apri gli occhi e svegliati come una rosa bagnata di rugiada: è l'alba della tua primavera! Apri gli occhi quando sbocciano i petali al mattino ed offri al sole nascente la nudità virginale per ritrovarti donna: è l'alba della tua primavera! Apri gli occhi e non chiuderli mai più per tutta la tua vita: il mare ed il tempo sono percorsi dalle strade infinite della speranza. Quando verrà la notte, vedrai, la vita ti sembrerà soltanto un sogno.

A FRANCESCA. Forgio con le mie mani disegni semplici di un piccolo gesto, un occhiata, un sorriso, lo scoppio di vivere, il cammino, la vita, spirale del tuo labirinto. Docile, come sempre, il tuo passo si ferma davanti alla scheggia del tempo ed i ricordi svegliano colori di aurore e profumo di magnolie e vele alzate per tutte le rotte possibili dei venti.

NELL'OSCURO DEGLI OCCHI. Nello scuro degli occhi, lo sguardo profondo e penetrante e la ironia del gesto e del sorriso, il gusto delle cose che amavi, il tuo camminare così personale e sicuro verso dove volevi. Sei presente in tutte le piccole cose quotidiane, nei progetti che sembrerebbero non avere senso ora che sei assente; però, nonostante tutto, si realizzano per proclamare il tuo stare discreto tra i tuoi cari. Forse è nella morte che si scopre il valore della vita ed è vivendo, amico, che continuiamo a pensarti, in questo alternarsi di inverni e primavere, sinché il sogno non si chiuda anche per noi.

E FU IL MARE. E fu il mare che annunciò il vagito tuo chiasoso e tenero a un'alba chiara di questa primavera; e dell'alba, figliolo, hai bevuto la bianca luce, delle magnolie gocce di rugiada e del fiore degli alberi la gioia dei colori. Però è la mamma che ti canta, ogni notte,

l'antica canzone della nonna e ti pone il capo sulla culla del seno per addormentarti.

Dormi, piccolo, dormi; un giorno come un uccello, dovrai prendere il volo dall'albero della vita in direzione del vento. Dormi, piccolo, dormi, dormi, piccolo, dormi, dormi!

CANTO DELLA CULLA. Mi guardi e nel contempo mi sorridi muovendo queste manine così delicate come uccelletto implume quando pigola vedendo sua madre con il becco pieno di vita vicino al suo nido. Mi guardi e allora mi sorridi quando senti, della culla, l'antica melodia che come un sospiro ti dice: "sonno, sonno, vieni, vieni, vieni; sonno, sonno, vieni, vieni, buono". Allora le tue pupille ondeggianno leggere come vele e ti bacio gli occhi e ti accarezzo il capo cullando i tuoi sogni albatì di creatura. Sonno, sonno, vieni, vieni, vieni; sonno, sonno, vieni, vieni, buono".

CANTARELLA. Blu di mare e volo di gabbiani. Come un'onda leggera arrivò la tua tenera vita alla spiaggia del tempo; in questa spiaggia dove ancora si fermano le conchiglie e la sabbia forma dune con impronte delicate di uccellini ed il sole scalda il sogno rosato di un'aurora. Dormi, figlietta, dormi; dormi, figlietta, dormi. Il mare dondola ancora con dolcezza e canta per te questa cantarella che fu di nostra nonna. Dormi, figlietta, dormi; dormi, figlietta, dormi. Nella spiaggia del tempo son tornati ad amarsi i gabbiani.

NATALE AD ALGHERO. Aria di neve nel nostro golfo e calma di blu. Il mare riflette il vivo biancore delle stelle ed il lento dondolio delle lampare: è Natale per la mia gente. Dalla città antica si alza un canto profetico venuto dalla storia: "Nel giorno del giudizio apparirà chi avrà operato bene. Un re perpetuo verrà, vestito della nostra carne mortale, dal cielo scenderà quasi certamente, per fare dei tempi il giudizio".

La mia terra, questa notte, è un presepio di pace sulle acque: è natale per la mia gente.

NATALE AL PORTO. Luce quieta di lampioni e pace d'acque dentro il porto. Nella notte dell'Avvento non ci sono barche sopra il mare ma tepore di brace, ricordi dell'adolescenza e avventure di vecchi pescatori: sopra i paioli cade lenta e salata la rugiada. Anche il silenzio, al porto, parla di legni e di vele mai sciolte al vento, di un materno dondolio del nostro mare. Mezzanotte dell'Avvento ed alito di antica canzone: Gesù è nato in un angolo di spiaggia su di una coperta di alghe, tra il bianco e garrulo voleggiare dei gabbiani.

OLIVI DELLA MIA TERRA. Il bosco di olivi che sorge dalle zolle profumate della mia terra offrendoci degli avi la saggezza, oggi ondeggia, branche al vento, come fa il nostro mare sotto il maestrale. E, quando ondeggia, sembra che balli una sardana sopra le acque. Al passo modulato di uno zufolo, gli ulivi formano un gran cerchio, uomini e donne, i miei antenati, danzano uniti da uno stesso vincolo: gli ulivi diventano il mio popolo. Al passo modulato di uno zufolo migliaia di mani orgogliose si alzano verso il cielo per invocare agli dei la pioggia, il grano ed il pane per i nostri figli: il ballo in tondo è contro il maleficio. All'alba, quando l'ultima nota avrà chiuso dei venti il pentagramma, una calma di stagni accoglierà la luce del sole nascente: gli olivi ci hanno lasciato come pegno la speranza.

PREGHIERA A SAN MICHELE (alla maniera di Salvador Espriu). Glorioso San Michele, moderno patrono di questa città di mare, tu che dalla omonima chiesa ti mostri al popolo, vincitore contro il simbolo del male, alato drago con bocca di fuoco, liberaci da quei peccati che ci fanno così algheresi che sono l'invidia, il pettigolezzo, la bestemmia, così come la pura stupidezza di perdere le nostre parole a favore di un'altra lingua.

Dacci la pace interna ora giacché l'eterna arriverà per tutti nell'ora del Giudizio. Fai che ancora si curi dei morti la memoria e che ai neonati non si impongano nomi esotici d'inebrianti novelle televisive. Fai infine, Patrono dei combattenti, che questa mia preghiera, così personale, arrivi presto al cuore degli algheresi, e così sia.

I NOSTRI DEI. I nostri dei hanno forgiato, come sigilli, le parole ed hanno chiuso nell'universo le formule dell'immenso equilibrio regnante tra la terra e il cielo. Allora gli uomini hanno scrutato la notte cercando il suo mistero: e fu il principio della fine.

ATTUALITÀ DI UNA DOMANDA. Mi chiedo: che cos'è il vivere senza il leggere e che sarebbe il mondo senza la scrittura? Perderemmo il tempo, ripetendo le cose per lasciarle eredità ai nostri figli, come fanno, ancora oggi, le tribù primitive della terra. Ma soprattutto ci negheremmo il gusto di vivere mille storie di amore e di battaglia, ignoreremmo degli uomini, delle donne e dei santi le virtù, ci negheremmo qualsiasi astrazione, così come non potremmo alimentare la fantasia e l'erotismo se ci mancasse il dono della scrittura e dunque: la poesia. Ora che oggi tutti alimentano l'intelletto con l'immagine, non so già più per chi scrivo questi versi e questo libro, né se questa sia l'orazione funebre di ciò che resta della nostra bella lingua cittadina.

OMOLOGAZIONE DELLA MORTE. Non so cosa ti distingue rispetto alla maggior parte dei popoli e delle città del mio tempo. Sicuramente non è l'usura, né il pettigolezzo, né il suicidio di tanti giovani condannati a una morte agra e sola già prima della nascita. Anche tu hai perso la saggezza del silenzio che fu dei nostri padri: la pace del lare ed il chiacchierio gioioso del fuoco di ceppi profumati di mirto e di assenzio. Come vedi, nella tua città non c'è legge, né ideali che valgano la

pena di morire. Silenziosamente vivo il declino della nostra antica libertà.

DI QUESTA FAUNA UMANA. Ce n'è dappertutto di questa fauna umana; se guardi bene la trovi in ogni angolo dell'emisfero. Si compiacciono e sono compiacenti, ma soprattutto sono presenti laddove non debbono stare! Normalmente sono servili, però soprattutto sono mediocri, abbiano o no titolo accademico. Un tempo si definivano cortigiani del re: sorridevano, adulavano e in verità ignoravano il semplice senso delle cose. Importante e vitale era essere presenti al passaggio del monarca, abbassare e muovere la testa come mariolette, inginocchiarsi, baciare le mani, chiedere clemenza per il privilegio di non pagar le tasse. Evidentemente non parlo del passato, che non è mai morto, ma di oggi, di questo presente: vicolo oscuro tra vecchi palazzi.

DICIASSETTE GENNAIO MILLENOVECENTO NOVANTUNO. Di questa notte mi sono rimasti i ricordi di un bombardamento sanguinario, inutile, "tecnologico", "mirato", secondo il nuovo glossario militarista, agli obbiettivi strategici d'un altro pericoloso profeta del nulla. Di questa notte mi son rimaste le immagini di un moderno Erode che dal cielo manda la morte agli Innocenti per scovare il Male, nascosto come ago nel pagliaio.

Di questa notte mi è rimasto il rumore di mille scoppi; di un cielo trafitto dalle saette feritrici dello spazio.

Di questa notte mi è rimasto il timore di Dio ed il desiderio di morire contemplando il mare.

IL DIO VITELLO. Osservo di oggi il dio che muove tutte le cose di questo ambiente pressoché soave e naturale. Per questo dio ti hanno profanato il ventre gravido di pietra o grande Monte d'Olla e le tombe della storia al tuo costato. Per questo dio hanno profanato il mare;

di questa società grassa e insoddisfatta. Capisco perciò il tuo rifiuto a ogni forma di presenza umana. Il dio degli uomini parla di morte, di una morte sottile e cancerosa, che sale dalla terra e scende al mare e poi torna a salire rinforzata dal vento verso il cielo in un ciclo continuo e inesorabile. D'oro, un nuovo vitello risplende sopra l'altare dei miti e del dominio: abbiamo perduto le tavole di Mosè e siamo tornati a essere soli e, come il popolo d'Israele, schiavi.

IL LUNGO CANTO DEL MARE. Dietro l'ironia del vento questa piana ed il mare di una dolcezza antica. Rete di muri di pietre millenarie quercie arcate, come i vecchi, e crocivia di antichi sentieri: dentro le tanche, labirinto di tutta la mia infanzia, l'ascia del tempo ha aperto nuove strade. Tutti i sentieri che vanno verso ponente sono possibili.

L'alito del maestrale inizia, come sempre, dolcemente e dura, però forte, sette giorni o all'incirca tre. Nella magia del numero si nasconde il grande mistero. Il silenzio è tornato e ha incrinato i tetti ed ha ferito le pareti delle case dei pastori, e dalle crepe scende in grani di sabbia, il tempo: la morte, a volte, è lenta e graduale.

I carri hanno lasciato i poderi ed i sogni i nidi delle lepri. Nessuna notte è tesa come questa e fosca e surreale; non c'è profumo di macchia che non penetri l'aria, così come non c'è vento che non disegni il mare. I ricordi si confondono al caligginoso scendere della penombra: tutto si addormenta tra la terra ed il cielo. Sopra il lenzuolo di nebbia silenziosamente vigilano i nostri dei di pietra.

Viviamo di questo inverno gli ultimi giorni e anch'io vivo, come te, l'irreversibile passare del tempo. I gabbiani son tornati a cercare vermi sopra le zolle, gli ultimi vermi di questa terra viva e nel contempo malattica. Stancamente il solco riceve semi aridi e scheggie

di sole e di pietose pioggie. Quando cambierà il solstizio non ci sarà più grano nelle spighe.

Dal fondo della notte, bianchi vascelli; la storia ha aperto inquieti cammini di illusioni sulle acque. Dopo fu la conquista e le armi lasciarono il potere alla parola e le parole navigarono, vele alzate, per chiare rotte di mare e solitudine di venti e divennero torri e muraglie, case e vie, orti e boschi di ulivi, volti di donne e di uomini con i solchi delle onde sul corpo e la pelle scura e secca come è la nostra terra durante la lunga estate. Ed i venti diedero il nome ai nostri pesci, alle cale, alle rupi, alle macchie, a ogni specie d'albero, ed alle bestie. Iniziò così la nostra lingua a vivere in questa terra opulenta e come il latte alimentò la nostra gente ancora infante. E cantò il mio popolo il chiarore del giorno e l'amore che muove tutte le cose, la voce divina primordiale, la forza delle rocce ed il palpito delle onde di questo immenso mare.

Nascere, crescere e morire però non scomparire, fu per tutti noi la ragione fondamentale del nostro sopravvivere: dal tuo seno che fu abbondante e tenero non sgorga ormai più lo spirito di resistenza che fu dei nostri padri. Davanti a questo mare, l'infinita metafora del tempo e lungo i secoli, la gloria del mio popolo.

Índex

Nota de l'Autor	pàg.	9
Pròleg	»	13
Nota crítica	»	17
ELS ASFÒDELS		
Els asfòdels	»	27
El temps	»	28
Miratge de la tarda	»	31
La cambra	»	33
Enllà de l'origen	»	35
Anhel	»	36
Petit retaule d'amor	»	39
COLORS		
La nit	»	47
Torno a mirar la mar	»	50
Només	»	52
L'estany	»	53
Els colors	»	55
Joc d'amor	»	56
Calladament	»	60
I a la fi vam posseir la mar	»	63
CANT DE SOLITUD		
Amb arena	»	69
Somni nocturn	»	70
Enyor	»	71
D'aquesta nit	»	72

Passos	<i>pàg.</i>	73
Cançó de llevant	»	74
Herbes del meu camp	»	75
Com a la vella alzina	»	76
TRÍPTIC		
Per retrobar-te dona	»	81
A Francesca	»	84
En l'obscur dels ulls	»	85
CANTS DE BRESSOL		
I fou la mar	»	91
Cançó del bressol	»	94
Cantarella	»	97
DUES NADALES I UNA SARDANA		
Nadal a l'Alguer	»	101
Nadal al port	»	104
Oliveres de l'Alguer	»	107
DEL MEU TEMPS		
Prec a Sant Miquel (a la manera de Salvador Espriu)	»	113
Els nostres déus	»	116
Actualitat d'una pregunta	»	117
Homologació de la mort	»	121
D'aquesta fauna humana	»	124
Disset de gener de mil nou-cents noranta-u	»	129
El déu vedell	»	133
El cant llarg de la mar	»	138
TRADUZIONI		
Nota dell'Autore	»	147
Prefazione	»	150
Nota critica	»	154
Testi poetici	»	162

